

9. Urok slovesnosti: realizatsiya zmistovykh liniy Derzhavnoho standartu bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity: zb. Nauk-metod. Materialiv / Uporyad. N.Umantsiv, Ya. Kozelenko, S. Khudets'ka; nauk red. O. Marynovs'ka. – Ivano-Frankivs'k: Suprun V.P., 2012. – 270 s.

10. Shalahinov B. Literaturna komparatyvistyka v shkoli: mozhyvosti i trudnoshchi. // Vsesvitnya literatura v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny. – 2011. – №6. – S.2 – 5.

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ (С ОПЫТА РАБОТЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ЛИТЕРАТУРЫ)

А.Н. МАТИЙЧУК, специалист высшей категории, преподаватель-методист ОП НУБиП «Залещицкий аграрный колледж им. Е. Храпливого»

***Аннотация.** Проанализированы современные методы преподавания украинской и зарубежной литературы сквозь призму использования компаративистики как формы межлитературных и межкультурных отношений. В статье приведены опыт проведения занятий украинской и зарубежной литературы в колледже с использованием приемов сравнительного анализа.*

***Ключевые слова:** компаративистика, компаративный анализ, поликультурное компетентность, методика преподавания украинской и зарубежной литературы*

COMPARATIVE ANALYSIS AS A TOOL FOR MULTICULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS (WITH EXPERIENCE TEACHER OF LITERATURE)

О. МАТИУЧУК, specialist of the highest category, the teacher-methodologist VP NUBiP "Zalishchyky Agricultural College. E. Khraplyvy "

***Abstract.** Paper modern methods of teaching Ukrainian and foreign literature through the prism used as a form mizhliteraturnykh comparative and intercultural relations. The article presents the experience of Ukrainian studies and literature in college, using techniques of comparative analysis.*

***Keywords:** comparative studies, comparative analysis, multicultural competence, methods of teaching Ukrainian and foreign literature*

УДК 37:631.1

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ВИХОВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДБАЙЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ

К. І. МЕШКО, здобувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ВИХОВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДБАЙЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ

***Анотація.** У статті виокремлено і обґрунтовано педагогічні умови*

© К. І. Мешко, 2015

реалізації моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Акцентовано, що педагогічні умови – це спеціально створені педагогічним керівництвом обставини від яких залежить ефективність реалізації моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Серед таких умов: 1) забезпечення готовності наставників академічних груп до формування у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості; 2) вмотивування студентів аграрних коледжів до самовиховання господарської дбайливості; 3) ознайомлення студентів з особистісними якостями керівників успішних агрогосподарств; 4) залучення студентів до суспільно-корисної і продуктивної праці; 5) виховання господарської дбайливості в колективі.

Ключові слова: педагогічні умови, модель виховання господарської дбайливості, студенти аграрних коледжів, самовиховання господарської дбайливості, керівники успішних агрогосподарств

Постановка проблеми у загальному вигляді. У контексті розбудови української державності, зміцнення її суверенітету, збереження територіальної цілісності і незалежності для суспільства має важливе значення не тільки виховання патріотично налаштованого покоління, а й формування нової генерації дбайливих господарів, фахівців з розвиненим практичним інтелектом, зрослим рівнем екологічної культури, підприємницьким та чесним підходом до ведення бізнесу в агропромисловому комплексі. Україна є аграрною країною зі значною часткою світових чорноземів, високою продуктивністю і родючістю ґрунтів, могутньою ресурсною базою. Для належної організації сільського господарства, агропромислового комплексу, економічної самодостатності, сталого розвитку українського суспільства вищі аграрні навчальні заклади мають зосередити свою увагу на розробці методик і технологій підготовки фахівців не тільки як професіоналів, з необхідною сумою знань, сформованими вміннями і навичками, а й особистостей з високим рівнем розвитку здатностей до дбайливого господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Вивченням проблеми формування господарності, підприємливості, економічних знань, лідерських і організаторських та інших економічно значущих якостей особистості школярів та студентів займалися І.Г. Агапов, А.Ф. Аменд, С.Я. Батишев, Г.Г.Беляєв, Л.І. Божович, О.Б.Будник [5], В.В.Бурдун, О.Г. Грохольська, Т.Е. Джагаєва, В.А.Кузьменко А.О.Кучерявий [4], З.К.Левчук, В.С.Люлька, Н.А.Побірченко, В.А. Поляков, О.А.Радченко, І.А. Сасова, Р.В. Сопівник [2], І.В.Сопівник [1], Ступіна, Б.П. Шемякін, В.Д.Шинкарук [3], А.Г. Шпак та інші.

Мета статті полягає у виділенні та обґрунтуванні педагогічних умов реалізації моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою наближення досліджуваного феномену, його унаочнення, реалізації системного, комплексного підходу при розробці методики виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів нами застосовано метод моделювання. Цей метод дозволив розкрити структуру процесу виховання господарської дбайливості, врахувати більшість факторів і компонентів, показати досліджуване явище у його істотних зв'язках і залежностях. Розроблена нами модель виховання гос-

подарської дбайливості студентів аграрних коледжів соціально детермінована, характеризується системністю і алгоритмічністю, включає головні компоненти виховного процесу (зміст, методологію, методи, діагностику рівня сформованості у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості, форми, засоби, етапи, кінцевий результат та способи його корекції). Для реалізації моделі виховання господарської дбайливості слід забезпечити педагогічні умови. Під педагогічними умовами ми розуміємо обставини від яких залежить кінцевий результат реалізації мети і завдань моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів. Обставини забезпечуються педагогічним керівництвом, спеціально створюються. Нами виділено, обґрунтовано п'ять педагогічних умов реалізації моделі виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів, а саме: 1) забезпечення готовності наставників академічних груп до формування у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості; 2) вмотивування студентів аграрних коледжів до самовиховання господарської дбайливості; 3) ознайомлення студентів з особистісними якостями керівників успішних агрогосподарств; 4) залучення студентів до суспільно-корисної і продуктивної праці; 5) виховання господарської дбайливості в колективі.

Наставники академічних груп аграрних коледжів як правило не мають класичної педагогічної освіти. Проведене у 2013 р. опитування наставників академічних груп відокремлених підрозділів НУБіП України (38 осіб) з Мукачівського аграрного коледжу, Бережанського агротехнічного інституту, Заліщицького державного аграрного коледжу імені Є.Храпливого, Боярського коледжу екології і природних ресурсів показало, що значним залишається відсоток наставників, які не мають педагогічної освіти, або здобувають її (34%). Більшість наставників не змогли чітко визначити які головні функції в освітньому процесі виконує наставник (63%). Частина наставників вважає, що наставницька робота у вищих навчальних закладах приносить мало користі (8%) і більше половини зазначили, що відчують труднощі у своїй роботі. Серед опитаних наставників 5% (в основному молоді, яким уперше доручено опікати академічні групи) зазначили в анкеті, що не знають як працювати із ввіреною групою.

Для успішного виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів слід забезпечити готовність наставників груп до виховання господарської дбайливості студентів. Таку готовність ми розуміємо як стан мобілізації усіх систем особистості педагога, що дозволяє йому ефективно виконувати виховні функції направлені на формування у студентів здатності впорядковано, раціонально, ефективно господарювати, орієнтуючись на загальнолюдські, національні та екологічні цінності, вимоги сталого розвитку суспільства. У структурі такої готовності ми виділили два важливі компоненти: 1) психологічний (їх вмотивованість до виховної діяльності; знання у галузі психології, педагогіки, теорії і методики виховання; володіння знаннями про господарську дбайливість, як важливу особисту, національну, загальнолюдську, економічну й екологічну цінність, приклади її прояву в агропромисловому комплексі України та світу; знання про особливості віку студентів аграрних коледжів, специфіку їх професійної підготовки (рослинники, тваринники, ветеринари, економісти, інженери тощо); знання про сталий розвиток суспільства; емпатійне ставлення до студентів; рефлексію особистої готовності до виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів; актуалізовані потреби у підвищенні власної педагогічної майстерності щодо формування

відповідних особистісних властивостей вихованців); 2) організаційно-методичний (здатність до впорядкованої, логічно вибудованої педагогічної і наставницької діяльності, що базується на врахуванні закономірностей і принципів виховання, творчих підходах; розвинені уміння і навички співпраці з різними суб'єктами виховання коледжу (студентський актив, дирекція, викладачі фахових дисциплін); володіння методиками діагностики рівня сформованості господарської дбайливості студентів; методиками виховання господарської дбайливості студентів).

На наш погляд, процес забезпечення готовності наставників до виховання господарської дбайливості студентів має розпочинатись із відбору кандидатур на посаду наставника. Готовність наставників до виховання господарської дбайливості у студентів аграрних коледжів напряму залежить від рівня їх педагогічної кваліфікації. Його підвищення можна забезпечити у процесі науково-методичного семінару, у програму якого включити питання теорії і методики виховання господарської дбайливості майбутнього фахівця; видання методичної літератури; заохочення наставників до участі у науково-педагогічних дослідженнях.

Друга педагогічна умова, – вмотивування студентів аграрних коледжів до самовиховання господарської дбайливості, – впливає із того, що навчально-виховний процес є поєднанням педагогічного керівництва з ініціативою самих студентів. Вони перебувають у віці, коли праця над собою, особливо у процесі здобуття фаху, є запорукою досягнення цілей професійного і особистісного зростання. Студенти є суб'єктами виховного процесу, носіями перетворювальної активності направленої на оточуючий світ і самих себе, тому без їх участі не може сформуватись те чи інше психологічне утворення, у тому числі господарська дбайливість. Вмотивування студентів до самовиховання господарської дбайливості – це актуалізація наставником у студентів відповідних потреб, забезпечення їх усвідомлення та формування адекватного потреби наміру з наміченим планом дій самовдосконалення певних особистісних властивостей. Згідно з теорією потреб Абрахама Маслоу, потреба у самовихованні господарської дбайливості відноситься до вищих потреб, тобто потреб в самоактуалізації і самореалізації. Для виходу на рівень вищих потреб, студенту необхідно створити відповідні умови навчання і праці над собою, подбати про його соціальний захист, побут, оскільки задоволення вітальних потреб нижчого рівня дозволяє піднятись на рівень вищих потреб. Усе це забезпечується на рівні педагогічного керівництва процесом виховання господарської дбайливості студентів. Важливо дати студенту зрозуміти, що самовиховання є способом досягнення цілей професійного становлення, особистісного розвитку, підвищення рівня вихованості господарської дбайливості. У студента має скластись усвідомлена «Я-концепція», уявлення про себе в усій сукупності особистісних рис і властивостей та на цій основі проектування перспективи власного розвитку. Робота наставника з вмотивування до самовиховання та подальшого супроводу цього процесу має розпочинатись із діагностики, вивчення індивідуально-психологічних особливостей вихованців. Для того, щоб пролити світло на «Я-концепцію» конкретного студента ми адаптували і використовували анкету Р.Бернса. Студент коледжу має знати і уміти застосовувати методи і прийоми самовиховання у процесі реалізації мотиву, що теж входить до завдань наставника у процесі вмотивування студента до самовиховання господарської дбайливості. Під методами самовиховання господарської дбайливості ми будемо розуміти сукупність способів впливу вихо-

ванцем на самого себе з метою формування господарської дбайливості та подолання якості безгосподарності. Наставник має розуміти психологічні механізми мотивації до самовиховання. Нами на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та педагогічної практики виявлено, що усвідомивши і оцінивши себе студент порівнює власний образ, або «Я-реальне», «Я-сьогоднішнє» з «Я-ідеальним», «Я-завтрашнім». На основі такого порівняльного аналізу запускаються механізми реалізації мотиву самовдосконалення, або подолання дистанції між полюсами «Я-такий» і «Я-бажаний». Для цього наставник забезпечує супровід застосування студентом методу саморегуляції – активна позиція зі зміни самого себе у сторону «Я-ідеального», що забезпечується у різних видах діяльності.

Процес виховання у майбутніх фахівців господарської дбайливості етапний, у контексті забезпечення вмотивування студентів до самовиховання згаданої якості, наставнику важливо допомогти суб'єкту самовиховання скласти програму самовиховання, а також визначитись зі зразком, на який слід орієнтуватись, сконструювати ідеал, який буде виступати стимулом самозміни у вдосконаленні господарської дбайливості. Звідси впливає третя педагогічна умова – ознайомлення студентів з особистісними якостями керівників успішних агрогосподарств. Ця умова реалізується двома шляхами: 1) організація зустрічей з керівниками провідних підприємств регіону і України; 2) вивчення біографій успішних агробізнесменів, організаторів сільськогосподарського виробництва. До уваги мають бартись важливі віхи життя, вчинки і поведінка, особистісні якості, що забезпечили успіх певних людей у налагодженні ефективно функціонування господарського об'єкту. При забезпеченні вище згаданої педагогічної умови, важливо щоб ознайомлення з особистісними якостями успішних людей відбувалось шляхом самостійного аналізу, «препарування» певних властивостей особистості, від яких залежить дбайливе господарювання. При цьому дієвими будуть проблемні та інтерактивні методи. Також, слід звертати увагу на відбір персоналій, історичних осіб, оскільки приклади можуть бути, як позитивними, так і негативними.

Студентів слід включити у продуктивну і суспільно-корисну працю (бажано сільськогосподарську) – це четверта педагогічна умова. Продукуючи матеріальну цінність власними руками студенти усвідомлюють ціну праці, розвиваються інтелектуально, вчаться впорядковано господарювати, порівнюють свої можливості із завданнями продуктивної праці. Важливо, щоб така праця своєю винагородою мала оплату. Це буде суттєвим аргументом у справі переконання студентів у тому, що їх продуктивна праця має значення. Продуктивна праця розвиває господарність, точність і ретельність, організованість, уміння працювати в колективі.

П'ята педагогічна умова – виховання господарської дбайливості в колективі. Для цього наставник мусить працювати над перетворенням студентської групи у повноцінний колектив. Колектив – це організована форма об'єднання людей на основі цілеспрямованої діяльності. Завдання наставника академічної групи забезпечувати розвиток академічної групи перетворюючи її у колектив, саме тоді будуть спрацьовувати усі соціально-психологічні, педагогічні механізми виховання господарської дбайливості студентів. Насамперед, це спільна праця членів колективу спрямована на досягнення соціально корисних цілей, що стимулює студентів колективу серйозно ставитись до своїх обов'язків, оскільки вони уже не самі собі, а перебувають у системі відносин відповідальної залежності. Це дисциплінує, змушує ретельно і наполегливо

працювати під час навчання, на ниві громадської роботи чи будучи включеним у контекст професійної діяльності (продуктивна сільськогосподарська праця). Наставник має приділяти увагу формуванню педагогічно спрямованої громадської думки, що заохочує сумлінну ретельну працю, дбайливе господарювання, утверджує культ знання, професіоналізму, пропагує ідею сталого розвитку агропромислового комплексу. Наставнику важливо домогтись, щоб сформувався актив групи, який підтримуватиме педагогічні вимоги і підсилуватиме формування відповідного змістового забарвлення громадської думки, що випливає із цілей та завдань виховання господарської дбайливості. Наставнику у процесі забезпечення виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів у колективі слід подбати про підтримання корисних традицій колективу, наприклад перевірка помешкань студентів у гуртожитках, як вони ведуть індивідуальне господарство у своїх тимчасових домішках, як сліdkують за місцями загального користування, прилеглою територією. Варто включати студентів у діяльність органів студентського самоврядування, використовувати метод вимоги, паралельної педагогічної дії, змагання та перспективних ліній

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, під педагогічними умовами ми розуміємо спеціально створені обставини від яких залежить досягнення виховних цілей. Побудована нами модель (система) виховання господарської дбайливості студентів аграрних коледжів може бути успішно реалізована при певних педагогічних умовах, а саме: 1) забезпечення готовності наставників академічних груп до формування у студентів аграрних коледжів господарської дбайливості; 2) вмотивування студентів аграрних коледжів до самовиховання господарської дбайливості; 3) ознайомлення студентів з особистісними якостями керівників успішних агрогосподарств; 4) залучення студентів до суспільно-корисної і продуктивної праці; 5) виховання господарської дбайливості в колективі.

Одним із важливих подальших напрямів дослідження є вивчення особливостей впливу органів студентського самоврядування на виховання господарської дбайливості у студентів аграрних коледжів.

Література

1. Сопівник І.В. Виховання моральної відповідальності сільської молоді: [монографія] / І.В.Сопівник. – К.:«ЦП «Компринт», 2014. – 352 с.
2. Сопівник Р.В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів : [монографія] / Р.В.Сопівник. – К.:«ЦП «Компринт», 2012. – 502 с.
3. Шинкарук В. Д. Виховання господарності майбутніх педагогів засобами продуктивної праці / В.Д.Шинкарук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». Вип. 220. – 2015 – С. 191–196.
4. Кучерявий А.О. Формування готовності старшокласників до фермерської праці у начально-виховному процесі сільської школи. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / А.О.Кучерявий. – Херсон, 2003. – 20 с.
5. Будник О. Б. Інноваційні технології господарського виховання школярів: етнопедагогічний аспект / Олена Будник // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 24. – С. 36–39.

REFERENCES

1. Sopivnyk I.V. Vykhovannya moralnoyi vidpovidalnosti silskoyi molodi: [monografiya] / I.V.Sopivnyk. – K.:«CzP «Komprynt», 2014. – 352 s.
2. Sopivnyk R.V. Vykhovannya liderskykh yakostej studentiv agrarnykh vyshhykh navchalnykh zakladiv : [monografiya] / R.V.Sopivnyk. – K.:«CzP «Komprynt», 2012. – 502 s.
3. Shynkaruk V. D. Vykhovannya gospodarnosti majbutnix pedagogiv zasobamy produktyvnoyi praci / V.D.Shynkaruk // Naukovyj visnyk Nacionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny / Seriya «Pedagogika. Psykhologiya. Filosofiya». Vyp. 220. – 2015 – S. 191–196.
4. Kucheryavyj A.O. Formuvannya gotovnosti starshoklasnykiv do fermerskoyi praci u nachalno-vykhovnomu procesi silskoyi shkoly. Avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: specz. 13.00.07 «Teoriya i metodyka vykhovannya» / A.O.Kucheryavyj. – Kherson, 2003. – 20 s.
5. Budnyk O. B. Innovacijni tekhnologiyi gospodarskogo vykhovannya shkolyariv: etnopedagogichnyj aspekt / Olena Budnyk // Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. – 2005. – № 24. – S. 36–39.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ ВОСПИТАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ЗАБОТЛИВОСТИ СТУДЕНТОВ АГРАРНОГО КОЛЛЕДЖА

**К. МЕШКО, соискатель кафедры педагогики Национального
университета биоресурсов и природопользования Украины**

Аннотация. В статье выделены и обоснованы педагогические условия реализации модели воспитания хозяйственной заботливости студентов аграрных колледжей. Акцентировано, что педагогические условия - это специально созданные педагогическим руководством обстоятельства от которых зависит эффективность реализации модели воспитания хозяйственной заботливости студентов аграрных колледжей. Среди таких условий: 1) обеспечение готовности наставников академических групп к формированию у студентов аграрных колледжей хозяйственной заботливости; 2) мотивировка студентов аграрных колледжей к самовоспитанию хозяйственной заботливости; 3) ознакомление студентов с личностными качествами руководителей успешных агрохозяйств; 4) привлечение студентов к общественно-полезной и продуктивной работы; 5) воспитание хозяйственной заботливости в коллективе.

Ключевые слова: педагогические условия, модель воспитания хозяйственной заботливости, студенты аграрных колледжей, самовоспитание хозяйственной заботливости, руководители успешных агрохозяйств

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF REALIZATION MODELS OF ECONOMIC EDUCATION STUDENTS REASONABLE CARE AGRICULTURAL COLLEGE

**K. MESHKO, Competitor of the Department of Pedagogy of the National
University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**

Summary. The article identified and justified pedagogical conditions of realization of the economic model of care education of students of agricultural colleges. The attention that the pedagogical conditions - a specially created pedagogical leadership of the circumstances that determine the effectiveness of the implementation of the economic model of care education of students of agricultural colleges. Among these conditions are met: 1) preparedness tutors of academic groups in the formation of the students of agricultural colleges business diligence; 2) motivation of students of agricultural colleges to economic self-education of care; 3) to acquaint students with the personal qualities of the leaders of successful agricultural enterprises; 4) the involvement of students to socially useful and productive work; 5) The development of business diligence in the team.

Keywords: pedagogical conditions, education and economic model of care, students of agricultural colleges, self-education and economic diligence, managers of successful agricultural enterprises

УДК 37:159.947.23-027.555

ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ

К.А. ПЕКАЧ, здобувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті обґрунтовано педагогічні умови виховання громадянської відповідальності учнів. Здійснено аналіз останніх вітчизняних досліджень, в яких висвітлено педагогічні умови громадянського виховання. Подано результати експертного опитування вчителів ліцеїв щодо визначення педагогічних умов виховання громадянської відповідальності учнів ліцеїв.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянська відповідальність, педагогічні умови, учні ліцеїв

Постановка проблеми у загальному вигляді. Шкільний вік – це той період, який є синзитивним для засвоєння громадянських цінностей, формування громадянської позиції та громадянської відповідальності. Громадянське виховання, в умовах сьогодення, є одним із пріоритетів освітньої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Саме тому виникає потреба в науковому обґрунтуванні системи громадянського виховання учнівської молоді. Одним із важливих елементів означеної системи є педагогічні умови виховання відповідального громадянина.

Аналіз останніх досліджень із проблеми свідчить, що вітчизняними науковцями висвітлено в різних аспектах проблему громадянського виховання. Зокрема, більшістю авторів дисертаційних досліджень (М. Бабкіна [1], ербицька [2], П. Волошин [3], Ю. Завалевський [4], С. Зябрева [5], П. Кензьор [6], Л. Кошолоп [7], Л. Момотюк [8, 9], Л. Рехтета [10], І. Сахневич [12], І. Сопівник [13, 14], Т. Ціпан [16] та ін.) щодо виховання громадянина виокремлено ряд педагогічних умов. Варто відзначити, що виділені дослідниками умови відображають специфіку окремого предмету дослідження, а тому педагогічні умо-

---

© К. А. Пекач, 2016